

УДК 7.012:766

ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІЗУАЛЬНОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОГО КНИЖКОВОГО ДИЗАЙНУ У ПЕРІОД ВОЄННИХ ПОДІЙ

СКЛЯРЕНКО Наталія^{1,2}, НЕДОТОПА Катерина²

¹Луцький національний технічний університет, Луцьк, Україна

²Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, Україна
nata_skliarenko@ukr.net; nedotopa.katerina@gmail.com

Дослідження спрямоване на глибокий аналіз впливу воєнних конфліктів на еволюцію книжкового дизайну в Україні, зокрема на зміни в естетиці та вираженні ідентичності в сучасному видавничому середовищі. Доведено, що трансформації візуальної мови пов'язані із зміною колористики, появою етнічних акцентів, експериментальними пошуками у дизайні та використанням штучного інтелекту. Збільшення числа незалежних видавництв, здатних до інновацій, відкриває нові горизонти розвитку українського книжкового дизайну.

Ключові слова: книжковий дизайн, Україна, візуальна мова, російсько-українська війна, ілюстрація, національна ідентичність.

ВСТУП

У сучасну епоху книга як джерело інформації виконує нові функції, перетворюючись з інформаційного інструменту в об'єкт естетичного задоволення та нового чуттєвого досвіду. Робота художників та дизайнерів над книгою стає одним із перших і ключових аспектів осмислення воєнних подій, регіональної приналежності та національної ідентичності. Проблема формування нової візуальної мови видань під час війни полягає у здатності відобразити складні аспекти конфлікту, відтінки культурного контексту та національної самосвідомості через вибір графічних засобів та стилістичних рішень. Відмова від традиційних технік на користь експериментів з цифровими інструментами визначає новий стандарт для галузі та покликана встановити майбутні тенденції, що потребують докладного вивчення.

Цей підхід відкриває нові горизонти для українського книжкового дизайну, спонукаючи виникнення нових незалежних видавництв, таких як «Вавилонська бібліотека», IST Publishing, «Віхола», «Видавництво», тощо, які акцентують увагу на якості дизайну та книжковій культурі. Ці видавництва виявляються не лише справою ентузіастів, але й успішним бізнесом, що навіть у часи воєнного конфлікту приносить стабільні виходи нових творів, які уособлюють в собі графіку мовного і немовного кодування інформації, а також всеосяжну форму зберігання і передачі інформації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є виявлення інновацій у візуальній мові книжкового дизайну та їхнього впливу на сприйняття та реакцію аудиторії. Разом з цим дослідження спрямоване не лише на виявлення естетичних аспектів розвитку книжкового дизайну в період воєнних подій, але на підкреслення його важливої ролі у відображенні та інтерпретації культурно-історичних реалій українського суспільства. Для аналізу було залучено видання, які визнані найкращими за результатами національного конкурсу «Найкращий книжковий дизайн» 2020-2023.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Під дією активних воєнних подій візуальна мова книжкового дизайну в Україні почала трансформуватися. Елементи нової візуальної мови формуються на основі синтезу колористичних пошуків, етнічних акцентів, комунікативних експериментів та інформаційних інновацій.

Колористика як засіб візуальної комунікації у книжковому дизайні привертає увагу людини своєю символічністю. Використання жовто-блакитних кольорів, що є символом української ідентичності, стає сьогодні актуальним і має свій вагомий контекст. Вони стають вираженням міжнародної солідарності й символом підтримки української культури у світі. Проте надмірне їх використання призводить до знецінення символічного значення та руйнування візуального ефекту [1]. З іншого боку, використання червоно-чорних кольорів виявляється більш простим та менш зарядженим політично, що робить їх зручними для використання у книжковому дизайні, підкреслюючи тему серйозності та важливості.

Колористичні акценти у книжковому дизайні перетворюються на чіткі символи, зокрема образи ракет, диму, тощо на обкладинках. Показовим є оформлення лімітованого видання «Бійцівського клубу» Чака Поланіка від КСД, на форзаці якого зображений палаючий кремль. Такі зміни в дизайні виявляються виразними елементами культури сьогодення і важливими засобами висловлення та підкреслення національного духу.

Застосування темно-сірих відтінків, орнаментів фрагментів вибухів, авіанальотів і документальних зйомок, які зберігають гнітючу атмосферу змісту книги, відстежується на обкладинках творів Вінфріда Георга Зебальда «Повітряна війна і література» від IST Publishing і «Мінлива хмарність з просяннями» авторства Світлани Пovalaєвої (видавництво «Віхола»). Також ілюстратори стали використовувати піксель-арт, відтворюючи військовий зелений камуфляж (наприклад, антологія української воєнної прози ХХ століття «Коли говорять гармати», Yakaboo Publishing) (рис.1:a).

Поява етнічних акцентів спостерігається через посилене зацікавлення суспільства власною культурною спадщиною та корінням. Представники дизайнерської професійної спільноти активно впроваджуються в процес виявлення та розкриття власної візуальної ідентичності [2]. Це охоплює не лише глибше вивчення національної візуальної історії та кодів, але, що важливіше, розробку способів їх інтеграції в професійну діяльність та створення продуктів. Зазначений процес спрямований на формування

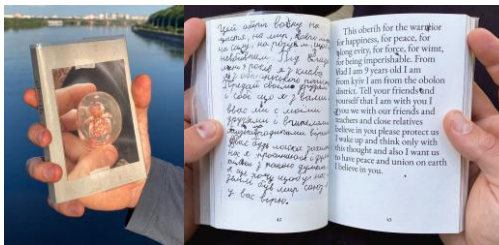
візуального образу, який адекватно відображає та розкриває багатозарову історію та культурний контекст України [3].

Використання етнічних мотивів забезпечує відтворення автентичних традицій та стилю, уникаючи при цьому можливих непорозумінь або неправильних асоціацій. Звернення до історично-доцільних джерел дозволяє авторам та дизайнерам дотримуватися автентичності та точності у відтворенні етнічних традицій та стилю. Гарним взірцем цього є книга «НАРБУТ. Студії. Спогади. Листи. Реконструкція знищеного 1933 року "Нарбутівського Збірника"» (2020 р., видавництво «Родовід»), обкладинка якої створена за допомогою алгоритму, що використовує різні твори Нарбута, фрагменти фотографій та текст. Цей підхід робить кожен примірник унікальним, оскільки відновлені книги не мають однакового візуального стилю.

Експериментальний характер – ознака еволюції книжкового дизайну. *Експериментальне проєктування* забезпечує формування книги як мистецького артефакту, який здатен до багаторівневої комунікації. Це означає, що книга може спілкуватися з читачем не лише через текст, а й через візуальні елементи. Показовою є книга Олени Зеленської «Довідник безбар'єрності» від IST Publisher. Експерименти з мультiformатністю, шрифтом Брайля, конгресним тисненням та QR-кодами на переклад українською жестовою мовою активують різні сенсорні системи читача. «Oberih (Understructures)» представляє собою цікавий експериментальний підхід до книжкового дизайну, що характеризується сміливим пошуком засобів виразності та точним розкриттям теми війни (рис.1:б). Взаємодія тексту та зображення, матеріальність і тактильність є ключовими в контексті мистецької книжкової практики.

а

б

в

Рис. 1 Зразки книжкового дизайну України: а – антологія української воєнної прози ХХ століття «Коли говорять гармати», Yakaboo Publishing; б – «Oberih (Understructures)»; в – поетична збірка Марини Пономаренко «Книжка любові та люті», видавництво «Старого Лева»

Використання ШІ для створення візуальних вражень, особливо у поєднанні з літературою, відкриває нові можливості, проте викликає дискусії щодо доцільності та етичності. Так, Ксенія Забродська проілюструвала

поетичну збірку Марини Пономаренко «Книжка любові та люті» за допомогою штучного інтелекту (ШІ). Ілюстраторка доводить, що дана технологія в змозі відтворити зображення з деякими деформаціями, які потім можна виправити вручну, але ідею і підтекст ШІ змінити не може (рис.1:в) [4].

ВИСНОВКИ

Дослідження підкреслило визначальну роль книжкового дизайну України у формуванні суспільного сприйняття та визначило нові тенденції розвитку візуальної мови під час воєнних конфліктів. Поява кольорових і етнічних акцентів, запровадження експериментальних підходів до проектування книг, а також нові методики застосування технологій штучного інтелекту засвідчили еволюційні трансформації книги як мистецького артефакту, здатного до багаторівневої комунікації. Українські видавництва видають продукцію, що відповідає європейським стандартам якості, здатна отримувати високі нагороди та визнання на світовому рівні, включаючи участь та представлення на міжнародних конкурсах у галузі дизайну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котубей О. Велика розмова про дизайн. Візуальний бренд «Україна», жовтий і блакитний кольори, книжковий дизайн, рефлексії року. 15 лютого 2023. <https://suspilne.media/culture/377786-velika-rozmova-pro-dizajn-vizualnij-brend-ukraina-zovtij-i-blakitnij-kolori-knizkovij-dizajn-refleksii-roku/>
2. Хмельовська О. Від потворного до злого: Як змінився книжковий дизайн України за 30 років. 14.04.2023. URL: <https://chytomo.com/vid-potvornogo-do-zloho-iaak-zminyvsia-knyzhkovyj-dyzajn-ukrainy-za-30-rokiv/>
3. Олійник В.А. Регіональний фокус формування українського книжкового дизайну. *Культура і сучасність*. 2022. № 2. С. 110–116.
4. Крижня М. Штучний інтелект в ілюстрації: про обкладинку книги «ВСП», художню цінність та авторські права. 14 лютого 2023. URL: <https://suspilne.media/culture/385007-stucnij-intelekt-v-ilustracii-pro-obkladinku-knigi-vsl-hudoznu-cinnist-ta-avtorski-prava/>

SKLIARENKO N., NEDOTOPA K.

TRANSFORMATIONS OF THE VISUAL LANGUAGE OF UKRAINIAN BOOK DESIGN DURING THE WAR PERIOD

The study aims at analyzing the impact of military conflicts on the evolution of book design in Ukraine, in particular, changes in aesthetics and expression of identity in the contemporary publishing environment. It has been proven that the transformations of the visual language are connected with the change of colours, the appearance of ethnic accents, experimental searches in design and the use of artificial intelligence. The increase in the number of independent publishing houses capable of innovation opens up new horizons for the development of Ukrainian book design.

Key words: book design, Ukraine, visual language, Russian-Ukrainian war, illustration, national identity.